

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗

อริยสัจธรรม

ถ้าอยากเห็นศาสนาเด่นในใจ สว่างกระจ่างแจ้งภายในใจ ประเสริฐภายในใจ จงเป็นผู้เข้มแข็งในการปฏิบัติตามหลักศาสนธรรมที่ท่านประกาศสอนไว้ อย่าให้เคลื่อนคลาด ความเคลื่อนคลาดก็คือความปลีกจากสายทางที่เดินเพื่อความถูกต้องแม่นยำ และจุดที่หมายอันดีและสมบูรณ์เต็มทีนั่นแล

เวลานี้ศาสนาเด่นอยู่ในตำรับตำรา เด่นอยู่กับความจดความจำ เด่นอยู่กับลมปาก มีแต่ชื่อแต่นามของศาสนาเลื่อนไปหมดในชาวพุทธเรา ศาสนาอันแท้จริงไม่ได้เข้าเด่นในดวงใจ เพราะฉะนั้นใจจึงไม่มีกำลังที่จะแสดงออกไม่ว่าทางกายทางวาจาทางใจ ต่อเหตุผลอันดีงามตามหลักธรรม ลำพังความจำ ลำพังความรู้ธรรมดาก็ไม่ผิดอะไรกับความจำความรู้ทางโลกทางสงสาร เป็นเหมือน ๆ กัน แต่อารมณ์ในธรรมจะมีบ้างเล็กน้อย ทั้งนี้เพราะอารมณ์ของโลกกับอารมณ์ของธรรมนั้นมีผลต่างกัน อารมณ์ของโลกที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ มันทิ่มแทงจิตใจมากน้อยตามอำนาจของอารมณ์ที่มีความรุนแรงต่างกัน ผลก็ย่อมปรากฏตามอารมณ์นั้น ๆ ทางด้านธรรมะอ่านไปฟังไปก็มีผลบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างนั้นแล

แต่การปฏิบัติไม่เป็นเช่นนั้น เริ่มปฏิบัติเริ่มฟัดเริ่มเหวี่ยงกับกิเลสเข้ามาน้อยเพียงไร จะเห็นความเด่นของศาสนาขึ้นที่ใจโดยลำดับลำดับ ดังที่ท่านสอนไว้ว่า สมมติปัญญา เป็นต้น สมมติในความจำก็ไม่พ้นที่จะคาดจะหมาย ว่าจิตเป็นสมมติคงเป็นอย่างนั้นคงเป็นอย่างนี้ มีความสะดวกสบายอย่างนั้นอย่างนี้ แต่สมมติที่เกิดขึ้นจากภาคปฏิบัติอันเป็นความจริงโดยตรงแล้ว ผิดกันไปหมดทุกระเบียด นี้แหละความจำกับความจริงผิดกันอย่างนี้ ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติจึงต่างกับปริยัติอยู่มากมาย

ปริยัติคือแผนที่ทางเดิน อาศัยปริยัติเป็นกรุยหมายป้ายทางไปก่อน เพื่อภาคปฏิบัติจะได้ก้าวเข้าสู่ความจริง พอเจอความจริงแล้ว ผลแห่งความจริงที่ปรากฏในจิตใจนั้น จะต่างจากความสำคัญมั่นหมายความจดจำมากมายทีเดียว แม้แต่เพียงสมมติก็ทำให้มีความตื่นเต้น มีความรื่นเริง ตื่นเนื้อตื่นตัวขึ้นโดยลำดับ นับแต่ขณะที่สมมติได้เริ่มปรากฏในขั้นเริ่มแรก แปรจากความจดจำทั้งหลายเป็นคนละโลกไปเลย นั่นแหละเราจึงเห็นได้ชัดว่า ความจริงที่ปรากฏขึ้นเป็นเช่นนี้ ความจำก็ปรากฏขึ้นที่ใจนั้นแลแต่เป็นเช่นนั้น มันต่างกัน

ฉะนั้นผู้ต้องการอยากเห็นศาสนาจริง ๆ อยากรู้ศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าจริง ๆ และรู้ธรรมเห็นธรรมที่พระพุทธเจ้าประกาศสอนไว้ มีความลึกตื่นหยาบละเอียดหนัก

เบาหรือพิเศษเพียงไรนั้น จงนำการปฏิบัตินี้เข้าไปเป็นเครื่องวัดเครื่องตวงเครื่อง ทดสอบ จะได้เห็นขึ้นมาตามหลักธรรมที่สอนไว้อย่างสด ๆ ร้อน ๆ นั้นแล

ธรรมทุกบททุกบาทไม่มีดีตอนาคต นั้นเป็นเรื่องของกิเลสมาคาคตมาหมายเอา ไว้ต่างหาก ซึ่งมันรุ่มล่อมอยู่ตลอดเวลาในวงศาสนธรรม ในวงผู้เป็นชาวพุทธนั้นแล ใน วงผู้ปฏิบัตินั้นแล มันไม่ได้ลดละความเสียดความแพงความแทรกความซึมของมัน ความยุแห่ยก่อความมีหมดทุกแง่ทุกมุมจากกิเลสประเภทต่าง ๆ ไม่มีการว่าย่อหย่อน อ่อนข้อเหมือนการปฏิบัติธรรมเพื่อกำจัดมัน

เพราะเหตุนี้ครั้งพุทธกาลที่ว่าสมัยนั้นกับสมัยนี้จึงต่างกันอยู่ที่ผู้ปฏิบัติ ตามหลัก ธรรมของพระพุทธเจ้า หลักธรรมนี้กับหลักธรรมโน้นเหมือนกัน สด ๆ ร้อน ๆ เหมือน กัน ไม่มีคำว่าดีตอนาคต เป็นความจริงถูกต้องต้งามต่อจุดที่หมายอันเดียวกันหมด ถ้าผู้นำมาปฏิบัติให้เป็นไปตามร่องรอยที่ทรงแสดงไว้แล้ว จะไม่ผิดพลาดความหวัง จะ ได้ธรรมสมหวังขึ้นมาสนองความต้องการของตน

เอาให้เห็นศาสนธรรมเจริญขึ้นที่ใจ ให้เห็นธรรมรุ่งเรืองที่ใจ เจริญที่ใจของนัก ปฏิบัติเรา นอกจากการปฏิบัติจิตตภาวนาแล้วยากที่จะทราบจะพบจะเห็น จะสมมักสม หมายได้ ถ้าทางปฏิบัตินี้แล้วไม่สงสัย ขอให้ได้รับคำแนะนำอันถูกต้องต้งามจากครู อาจารย์ซึ่งรู้อาสนะ สด ๆ ร้อน ๆ เช่นเดียวกันเถอะ เหมือนครั้งพุทธกาลไม่มีผิดแปลกกัน เลย พระพุทธเจ้าทรงรู้อาสนะจริงอย่างสด ๆ ร้อน ๆ ประกาศของจริงออกจากพระทัยเข้า สู่ใจของสาวก ซึ่งเป็นผู้มุ่งหวังอย่างแรงกล้าต่ออรรถธรรมอยู่แล้ว ท่านเหล่านั้นก็รับได้ อย่างเต็มที่ ๆ สุดท้ายก็ปรากฏเป็นธรรมสด ๆ ร้อน ๆ ขึ้นที่ใจเช่นเดียวกับพระพุทธ เจ้า ตามชั้นภูมิโดยลำดับลำดับา จนถึงวิมุตติหลุดพ้นเช่นเดียวกัน

หากศาสนธรรมนั้นเข้าสู่ปฏิบัติของผู้สนใจ ใคร่ต่อความพ้นทุกข์อย่างแท้จริง และได้รับโอวาทคำสั่งสอนจากครูอาจารย์ที่รู้อาสนะเห็นจริงแนะนำโดยถูกต้องแม่นยำ ก็ เช่นเดียวกันกับครั้งพุทธกาลไม่มีอะไรผิดแปลกกัน ขอให้การปฏิบัติดำเนินของเราเป็น ไปตามแนวทางที่ท่านสั่งสอนนั้นเถิดจะไม่ผิดหวัง ยกตัวอย่างเช่นพ่อแม่ครูบาอาจารย์ มันท่านแสดงนี้ เหมือนกับพระสาวกท่านแสดงไม่มีอะไรผิดกันเลย ขณะที่ฟัง ฟังด้วยความ ดุดดื่ม ฟังด้วยความสนใจ ไม่ปล่อยโอกาสให้ผ่านพ้นไปในธรรมหนักเบาต่าง ๆ ที่ท่านแสดงไป เพราะท่านแสดงทั้งหมดนั้นมีแต่ความจริงล้วน ๆ ตามชั้นธรรมนั้น ๆ ผู้ฟังยอมได้ฟังทุกชั้นทุกภูมิแห่งธรรมแล้วเห็นผลประจักษ์ภายในจิตใจ

สำคัญที่สิ่งแทรกซึมดั่งที่กล่าวนี้ พุดไปไหนก็ไม่พ้นที่จะมาพุดตรงนี้ เพราะพุดก็ พุดเพื่อรบเพื่อต่อสู้เพื่อแก้ไขถอดถอน ต่อสู้แก้ไขถอดถอนอะไรถ้าไม่ใช่สิ่งที่เป็นภัย ซึ่งหุ้มห่อหรือรัตรึงอยู่ภายในใจอย่างมิดตัวเท่านั้น ก็ไม่มีอะไรที่จะไปรบกับมัน ดินเป็น

ดิน น้ำเป็นน้ำ ลมเป็นลม ไฟเป็นไฟ อากาศธาตุเป็นอากาศธาตุ วัตถุแร่ธาตุต่าง ๆ เป็นสิ่งนั้น ๆ ตามสภาพความจริงของมัน ไม่ได้มาเป็นข้าศึกต่อใจ เหมือนกับความสำคัญมันหมายถึงมันออกจากตัวกิเลส ทำให้เกิดความยึดความถือความรักความชังนี้เลย เพราะฉะนั้นการกล่าวจึงนอกเหนือไปจากสิ่งนี้ไม่ได้

เพราะสิ่งนี้ใกล้ชิดติดพันกับใจจริง ๆ ประหนึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับใจ เมื่อยังไม่มีสติปัญญาแยกแยะออกได้แล้ว กิเลสกับใจนี้ร้อยเปอร์เซ็นต์อยากพูดว่าเป็นอันเดียวกัน ถึงขนาดที่มองหาใจไม่เห็นเลย มีแต่รู้ ๆ เฉย ๆ รู้ก็รู้ทั่วสรรพางค์ร่างกาย ซึ่งแม้แต่สัตว์เดรัจฉานเขาก็รู้ ความรู้ของมนุษย์กับสัตว์เดรัจฉานที่ถูกหุ้มห่อจากธรรมชาตินี้จึงไม่มีอะไรผิดแปลกกันเลย ต่อเมื่อได้แยกได้แยะตามขั้นตอนไปตั้งที่ท่านสอนสมาธิ ปัญญา ชั้นนั้น ๆ แล้วถึงจะค่อยจางไป ๆ

จิตสงบนั้นก็คือกิเลสสงบตัว เพราะถูกปราบปราม ถูกต้านทาน ถูกกีดขวางด้วยธรรม ใจย่อมมีความสงบได้ ถ้ากิเลสไม่สงบใจจะหาความสงบไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่อยากให้สงบก็ไม่มีทางสงบได้ เพราะถูกจุดลากไปอยู่เสมอ กำลังเราไม่พอจึงคล้อยตามมันเสีย ด้วยความคิดความปรุง เสียหายเรื่องสัญญาอารมณ์ที่มาหลอกมาลวงมาต้มมาตุ๋น ก็บินไปตามมันเสียจนได้ คำว่าสมาธิก็ถูกเหยียบย่ำทำลายเสีย แล้วก็ถลอกปอกเปิกไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ด้วยความเสียหาย ด้วยความหวั่นโยนนั้นแล

เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติจึงต้องได้รับกับสิ่งเหล่านี้ เสียหายขนาดไหนพึงทราบว่าเป็นสิ่งที่จุดลากหนาแน่นมาก ต้องคิดอย่างนั้น ถ้าเป็นเชือกก็เชือกที่มันคงมาก เชือกแบบเชือกในล่อนในเล่นนี้แหละ เส้นเล็กก็ในล่อนเส้นใหญ่ก็ในล่อน มีแต่อย่างเหนียวแน่นมันคงมัดอยู่ จะไม่เป็นไปตามไต่อย่างไร เพราะธรรมชาติในล่อนยังไม่มี ทั้ง ๆ ที่จะมีและมีเหนือสิ่งมันคงเหล่านี้อีก แต่เรายังไม่มีอยู่ในใจเวลานั้น จึงต้องถูกจุดถูกลาก ทำให้เสียหายไปกับอารมณ์ที่คิดที่ปรุง ไม่ว่าจะเกี่ยวเกี่ยวกับเรื่องรูป เรื่องเสียง เรื่องกลิ่น เรื่องรส

อารมณ์ทั้งหลายเหล่านี้ไม่ได้มาจากไหน ได้มาจากสิ่งที่เคยสัมผัสสัมพันธ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กายนี้แล ทั้งที่เป็นอยู่ในขณะที่สัมผัสสัมพันธ์นั้น ทั้งที่เป็นอารมณ์อดีตเข้ามาครุ่นคิดอยู่ในใจนี้ จึงกลายเป็นอารมณ์อันเดียวกันไปหมด และจุดลากไปโดยที่เจ้าตัวไม่รู้ คำว่าสมาธิคือความสงบใจ เมื่อถูกก่อกวนด้วยอารมณ์เหล่านี้อยู่แล้ว จะหาความสงบที่ไหนได้ ใจจึงไม่สงบ

การที่จะทำให้ใจให้สงบ ต้องมีท่าต่อสู้กับสิ่งเสียหายทั้งหลายเหล่านี้ เพราะทางเหตุผลแล้วเสียหายอะไร ความคิดก็คิดไปเรื่องธาตุเรื่องชั้นธรรมาภรณ์ เรื่องหญิงเรื่องชาย รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส ซึ่งเต็มอยู่ทั่วโลกดินแดนอยู่แล้ว แม้เราไม่คิดเขาก็มี โลกทั้ง

หลายก็มี มียุ่ทั่วไปในสิ่งเหล่านี้ ไม่เห็นเป็นอารมณ์วิเศษวิโสอะไรพอที่จะดูดีดี เพราะเคยคิดแล้วคิดเล่า ยุ่งแล้วยุ่งเล่ามาตั้งกับตั้งกลับ ปัจจุบันก็นับตั้งแต่วันเกิดมาในชาตินี้เรายู่งกับอะไรถ้าไม่ยู่งกับสิ่งเหล่านี้ มีแต่เรื่องให้ยู่ง ไม่ใช่เรื่องให้มีความสุขความสบายพอที่จะดูดีดีและพอใจไปกับมัน

สิ่งที่ทำให้พอใจอยู่เวลานี้คือเครื่องล่อใจได้แก่กิเลสนั่นเอง มันไม่ทำให้เข็ดให้หลาบ แต่ทำให้ติดอยู่เสมอ ๆ โลกจึงได้ติด ทุกข์เพราะอารมณ์ใดก็ไม่เห็นโทษ ไม่ว่าจะอารมณ์ดีตอนาคตใกล้ไกล คิดไปแล้วมันวาดภาพลอกไปได้หมด หลงไปได้หมดทั้งอดีตอนาคต หลงแบบลม ๆ แล้ง ๆ อยู่เช่นนั้น หลักความจริงที่ควรจะได้จะถึงตามความมุ่งหมาย เฉพาะอย่างยิ่งของนักปฏิบัติจิตตภาวนาจึงไม่ปรากฏ จะปรากฏได้อย่างไรเมื่อมีสิ่งเหลว ๆ ไหล ๆ เหล่านี้มาเป็นสาระแก่นสารภายในจิตใจ บีบคั้นจิตใจเสียโดยถ่ายเดียวตลอดเวลา แล้วเราจะหาความวิเศษวิโสจากอะไรที่ไหนกัน

ให้คตินักปฏิบัติ นี้สอนให้คิด อธิบายให้คิด สิ่งเหล่านี้จำเจเหลือประมาณ ถ้าหากว่าจะมีประมาณจับกันทดสอบกันแล้ว มันเลยคำว่าเหลือประมาณ ล้นหัวใจด้วยกันทุกราย ๆ ล้นหัวใจก็ทำให้ลุ่มเหลวอยู่ในหัวใจเต็มไปหมด มีมากเท่าไรยิ่งมีความลุ่มเหลวภายในจิตใจมาก ได้ของวิเศษอะไรจากอารมณ์เหล่านี้ เราจึงได้กระหึ่มยืมย่องกับมันเอนักหนา ไม่เคยเห็นโทษเห็นภัยของมัน อารมณ์ใดมากก็ควมบ ๆ ตื่นเป็นบ้าไปกับมันหมด นี้ละถึงว่ามันแหลมคม ชิมซาบแทรกซึมอยู่ตลอดเวลาไม่มีอะไรขัดขวาง

การภาวนาของเราเพื่อจะให้ป็นอรรถเป็นธรรม เปลี่ยนรสเปลี่ยนชาติ เปลี่ยนอารมณ์จากสิ่งเหล่านั้นเข้ามาสู่ความเป็นอารมณ์แห่งธรรมจึงเป็นไปไต่ยาก และเป็นไปไม่ได้ เพราะจิตถูกจุดถูกลากจากอำนาจที่เหนือกว่านั้นไปเสียก่อน จึงต้องใช้ความพยายามให้หนักแน่น ตัดความเสียดายด้วยเหตุผลที่กล่าวเหล่านี้ออกจากใจ แล้วฝืนกันลงไป ความฝืนนั้นแหละคือการชกเยือกกับกิเลส กิเลสดึงไปเราดึงมา ฝืนเข้าสู่ธรรม ถ้ามันจะขยับตัวออกไปคิดก็ให้ใช้คำบริกรรม ผู้อยู่ในชั้นบริกรรมเอาให้หนัก ตั้งหน้าตั้งตาทำอย่างแท้จริง ไม่เช่นนั้นจิตจะหลุดหนีจากมือของมัน เข้ามาสู่ในวงสติปัญญาของเราไม่ได้แม้ชั่วขณะหนึ่ง ต้องพยายามทำต่อสู้กันเช่นนั้น

การปฏิบัติไม่ต่อสู้ไม่ฝืนไม่ได้ ไม่เรียกว่าปฏิบัติ ต้องฝืนทั้งนั้น เพราะสิ่งเหล่านี้มันรอบทิศรอบตัวรอบด้านทั้งภายในภายนอก หนาแน่นด้วยมันทั้งนั้น โลกธาตุจะใหญ่โตขนาดไหนก็จักรวาลก็ตาม ไม่มีอะไรมาเป็นสิ่งหนาแน่น มาปกคลุมหุ้มห่อจิตใจเหมือนธรรมชาติของกิเลสหรือธรรมชาตินี้เลย นี้ละจึงว่ามันเป็นผู้มีอำนาจ ทรงอำนาจมากที่สุด และฝืนไต่ยากในชั้นเริ่มแรกแห่งการฝึกหัดอบรมใจ

ถ้าเราจะเอาเรื่องของกิเลสที่แทรกเข้ามาพูดอย่างเดียวก็น่าได้ยาก ถ้าเอาเรื่องของธรรมเข้ามาพูดเป็นคู่แข่งกันแล้วยากอะไร ตั้งแต่กิเลสทำเราไม่เห็นว่ายาก เราจะแก้กิเลสจะยากที่ตรงไหน เอาให้กิเลสได้รับความทุกข์ความทรมาน เช่นเดียวกับเราที่ได้รับความทุกข์ความทรมานจากกิเลสไม่ได้หรือนักปฏิบัติ นักธรรมะต้องทวนกระแส กิเลสลากไปตามกระแส เราทวนกระแสไม่หยุดไม่ถอย นี่คือการปฏิบัติเพื่อฆ่ากิเลสต้องทำอย่างนี้จึงจะทันกัน ไม่เช่นนั้นแพ้ ๆ

สมาธิไม่เคยเป็นก็ตามเถอะ ขอให้ดำเนินตามร่องรอยที่กล่าวนี้แล้วจะปรากฏขึ้นที่ใจ เป็นสมบัติของเราพร้อมในขณะนั้นเลย อ้อ สมาธิเป็นอย่างนี้หรือ จิตสงบเย็น ๆ ตามขั้นแห่งความสงบของจิต คำว่าสมาธิไม่ได้แน่นอนอะไรนัก ท่านพูดเป็นกลาง ๆ เอาไว้ว่าสมาธิ ถึงขั้นที่ขาดไปหมดไม่มีเงื่อนไขอารมณ์อะไรต่อเลยก็มี ปรากฏแต่ความรู้สึกล้วน ๆ เด่นดวงและอัศจรรย์อยู่ในขณะนั้น อยู่ในจุดนั้น เพียงอารมณ์ของใจไม่แสดงออกไปภายนอกเพื่อต่อเรื่องต่อราว มันขาดอยู่ภายในจิตใจ ก็เหมือนกับว่าอารมณ์ภายนอกขาดไปหมด เพราะใจตัวคึกคะนองนี้ไม่ออกไปคว้าโน้นคว้านี้ยึดเข้ามามัดคอตัวเอง ใจก็เป็นอิสระในขณะนั้น

เพียงเท่านี้ก็กระเทือนหัวใจมากในวงปฏิบัติของผู้ปฏิบัติ ตื่นเต้น ศรัทธาความเชื่อ เชื่อด้วยความรู้จริงเห็นจริงภายในตัวเอง ย่อมเป็นอจลศรัทธา เชื่อมั่น จากนั้นความเพียรพยายามทุกอาการจะรวมตัวเข้ามาสู่จุดเดียวแล้วมีกำลัง เมื่อมีกำลังแล้วก็หนุนจิตดวงนี้ให้มีความสงบละเอียดเข้าไปโดยลำดับ หรือว่าให้ได้งานจนเป็นพื้นฐานแห่งความสงบอันมั่นคงขึ้นภายในจิตใจของตน นี่คือจิตเป็นสมาธิ รู้ได้ชัดในผู้ปฏิบัติ

ร่างกายทั้งร่างนี้ก็ทราบว่าร่างกาย ใจคือความรู้ที่เด่นดวงอยู่ในวงร่างกายนี้ ก็รู้ว่าคือใจ ไม่ใช่อันหนึ่งอันเดียวกัน เพียงขั้นสมาธิเราก็พอแยกออกมาพูดได้แล้วว่ากายเป็นอันหนึ่ง ใจเป็นอันหนึ่ง ไม่ใช่อันเดียวกัน ถ้าไม่มีสมาธิจะไม่ทราบเลยว่าอะไรเป็นอะไร แต่จะเหมาเอาทั้งร่างนี้ว่าเป็นเราเป็นของเรา ตลอดถึงบุตรคูเด็มอยู่ภายใน ร่างกายนี้ก็ว่าเป็นเราเป็นของเราเสียทั้งหมด เราอย่าว่าแต่ร่างกายเรานี่จะเป็นเราเป็นของเราอย่างเดียวเลย มันเป็นไปหมด มันเหมาเอาหมด มันบีบบังคับให้ยึดให้ถือให้กลืนไปหมด ขึ้นชื่อว่ากิเลสแล้วเป็นเช่นนั้น กินไม่เลือก กลืนไม่เลือก แต่พอจิตมีความสงบเย็นลงไปแล้วมันแยกของมันเอง รู้เรื่องของมันเอง

พอจิตมีความสงบแล้วให้ใช้ปัญญา จะเป็นความสงบขั้นใดก็ตาม นอกจากปัญญาวิสามัญของปัญญา ที่เราจะควรใช้ในเวลาที่กำลังยุ่งเหยิงวุ่นวายซุลมุนกันอยู่นั้น เอาปัญญาเข้าพัดกันตรงนั้นก็ได้ นั่นเป็นกรณีพิเศษ แต่ตามหลักสากลแห่งผู้ปฏิบัติทั่วไปแล้วมักเป็นอย่างที่ว่านี้ เมื่อจิตมีความสงบมากน้อยเพียงไร ให้พยายามพินิจ

พิจารณาทางด้านปัญญา คลี่คลายดูทั้งความปฏิกูลโสโครกสกปรกโสम्म คลี่คลายดูทั้งเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนตตา อากาโรโตกัตามโนไตรลักษณโตกัตาม เมื่อสัมผัสกับใจดูตมกับใจแล้วเป็นความถูกต้อง ให้พิจารณาไตรลักษณนั้น แล้วจะประสับประสานกันไปหมดทั้งสามไตรลักษณนั้นแล

ปัญญาจะเกิด เกิดด้วยการพานำออกพิจารณา เกิดด้วยการบังคับให้พิจารณาเสียก่อนในเบื้องต้น แต่จะปล่อยให้ปัญญาเกิดเองนั้น อย่างน้อยเกิดได้ยาก มากกว่านั้นไม่เกิด ในพวกกิเลสหนาปัญญาหายอย่างพวกเรานี้เป็นเช่นนั้น ไม่เหมือนผู้มีกิเลสเบาบาง เช่น ประเภทอุคฆัตถัญญู วิปจิตัญญู นั้นยกไว้เป็นกรณีหนึ่งหรือประเภทหนึ่งต่างหาก ท่านไม่นำเข้ามาเกี่ยวข้องกับวงสมาธิปัญญานี้ ดังที่ว่า สมาธิปริภาวิตา ปัญญา มหปุผลา โหติ มหานิสสา ท่านเป็นของท่านไปอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ได้ยินได้ฟังก็เป็นไปเรื่อย ๆ

เราไม่เป็นอย่างนั้น จึงต้องได้ใช้การนำออกพิจารณาคลี่คลาย เราอย่ากำหนดเวลาให้กิเลสมาปักปิ่นเขตแดนเอาไว้ มาทำงานสวมรอยเรา บังคับเราใส่งานของมัน เราต้องทำงานของเรา ดู...มันอยากจะออกคิดไปไหนไม่ให้คิด จิตที่มีความสงบแล้วย่อมไม่หิวโหยในอารมณ์ต่าง ๆ มีความอึดตัวในขั้นนี้ พาทำการงานอะไรก็ตามถ้าเป็นไปทั้งความหิวโหยโรยแรง พอพิจารณาให้เป็นปัญญามันกลับเป็นสัญญาอารมณ์แล้วเร่ร้อนไปตามอารมณ์นั้น ๆ เสีย เลยไม่ได้ศัพท์ได้แสงไม่ได้เรื่องได้ราว ท่านจึงสอนให้จิตมีสมาธิคือการอบรมใจให้สงบเย็น แล้วก็มีทางที่จะพิจารณาได้

พอปัญญาได้เริ่มก้าวตัวออกไปสู่สภาวะธรรมทั้งหลาย ทั้งภายนอกภายในโดยทาง อนิจจัง ทุกขัง อนตตา กัตติ โดยทางอสุภะอสุภังปฏิกูลโสโครก หรือสกปรกโสम्मก็จิตจะก้าวไปเรื่อย ๆ เมื่อเห็นผลแล้วก็ยิ่งขยับตัวเข้าไป การบังคับบัญชาก็น้อยลง ๆ เพราะปัญญาได้รู้ผลของตัวเองแล้ว เห็นผลในการกระทำของตัวเองแล้ว ย่อมจะหมุนตัวไปเรื่อย ๆ เกิดความพอใจเสาะแสวง อยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากถอน อยากรู้คิดพินิจพิจารณา ถึงสิ่งที่เป็นข้าศึกและสิ่งที่ทำให้ติดให้พัวพันนั้นคืออะไร เป็นเพราะอะไร มีสาเหตุมาจากไหน

มันจะซิก ๆ แซ็ก ๆ ซอกแซกไปทุกแห่งทุกมุมนั้นแล ขึ้นชื่อว่าปัญญาแล้วไม่มีอะไรจะแหลมคมยิ่งกว่า ถึงกิเลสจะแหลมคมขนาดไหนก็ตามเถอะ เมื่อปัญญาถึงขั้นที่จะแหลมคมกว่ากิเลสแล้ว อยากรู้ก็ต้องแหลมคมซอกแซกไปได้หมด กิเลสเข้าปักเสียบไว้ตรงไหน ๆ ไม่ว่าขวากหนาม จะเป็นแหลมหลาวจะหยาบละเอียดขนาดไหน ปัญญาจะเที่ยวถอดเที่ยวถอนออกร้อออก ถอนออกหมด นี้ละถึงเรียกว่าปัญญา

การฆ่ากิเลสนี้มาด้วยปัญญา ปัญญาในขั้นที่จะพยายามสร้างเราต้องสร้าง เราต้องบังคับ ถึงขั้นที่เป็นปัญญาขึ้นภายในจิตใจแล้วนั้น อันนั้นไม่ได้บังคับ เรียกว่าจิตเป็นโรงงานแห่งธรรมแล้ว แต่ก่อนเป็นโรงงานผลิตกิเลสทั้งหลายตลอดเวลา ธรรมะเข้าไปเกี่ยวข้องไม่ได้ ถูกปิดถูกต้อออก แต่พอเป็นโรงงานแห่งธรรมขั้นที่ใจดวงเดียวนั้นแล้ว สมาธิก็เป็นอยู่ที่นั่น ผลิตขึ้นที่นั่น ปัญญาที่ผลิตไม่หยุดไม่ถอย จนกว่ากิเลสจะบรรลัยไปเสียเมื่อไรแล้วปัญญาถึงจะหยุดตัว นั่นเป็นขั้นอัตโนมัติ แต่จะเป็นกับนักปฏิบัติกับนักจิตตภาวนาที่ชอบพินิจพิจารณา ชอบใคร่ครวญ

เมื่อถึงขั้นนั้นแล้วความเตียนโล่งเพื่อความพ้นทุกข์ จะเปิดเผยออกมาอย่างประจักษ์ใจ ความตีบตันอันตู้เพราะอำนาจของกิเลส ซึ่งเป็นเหมือนยักษ์เหมือนผีเป็นเหมือนเสื่อร้าย จะไล่กัดเรามาแต่ก่อนนั้น ความเตียนโล่งเพื่อความพ้นภัยจะเปิดรับ ๆ นี้ละที่ว่าความเห็นภัยเห็นอย่างนั้น กับความเห็นคุณก็เห็นอย่างเดียวกัน

เมื่อทั้งความเห็นภัยทั้งความเห็นคุณ เข้าหุนใจดวงซึ่งพร้อมอยู่แล้วนี้ ยังไงก็หยุดไม่ได้ หมุนตัวตัว ๆ นี้เราจะได้เห็นชัดเจนว่าความขี้เกียจขี้คร้าน ความท้อแท้อ่อนแอ ความสงสัยสนเท่ห์ ความตำหนิตนเองว่าบุญน้อยวาสนาน้อย โง่เขลาเบาปัญญาที่เราจะได้เห็นเรื่องเหล่านี้ว่าขาดสะบั้นไปหมดจากใจ และเห็นเรื่องเหล่านี้ว่าเป็นกิเลสเป็นตัวภัยทั้งนั้น เพราะถึงขั้นนั้นแล้วสิ่งเหล่านี้ไม่มีเลย มีแต่จะทำแต่เดียว คำว่าชนะก็ให้มีแต่ชนะทำเดียวกับตายเท่านั้น ให้พ้นทำเดียวกับตายเท่านั้น คำว่าแพ้มีไม่ได้ต้องตายเสียก่อน ตายก่อนแพ้ ตายแล้วถึงใครจะว่าแพ้ว่าชนะไม่สำคัญ กับชนะทำเดียว มีเท่านั้น นี่เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นเองในผู้ปฏิบัติล้วน ๆ

การที่เราได้รับฟังจากครูจากอาจารย์นั้นเป็นวิชาทั้งดุ้น เป็นความรู้เป็นสติเป็นปัญญาทั้งดุ้น ไม่ใช่เป็นสมบัติของเราอย่างแท้จริง ต่อเมื่อเราได้ผลิตขึ้นภายในจิตใจของเราดังที่กล่าวมาแล้วนี้ นั้นละเกิดขึ้นมากขึ้นน้อยเป็นสมบัติของเราทั้งหมด ๆ เรื่อยไปเลย และเป็น สนุทธิภูมิโก เป็นธรรมชาติที่พลิกแพลงเปลี่ยนแปลงตัวเองได้ร้อยล้านพันคม ก็คือปัญญาที่เฉียบขาด ปัญญาที่คล่องตัวนั้นแล เมื่อเป็นถึงขั้นนี้แล้วกิเลสตัวไหนจะมีอำนาจวาสนามาเหนือกว่าดังที่เคยเหนือมาแล้วไม่มี มีแต่ขาดสะบั้นลงไป ๆ เพราะอันนี้เป็นธรรมชาติที่แหลมคมมาก กล้าแข็งมากจนไม่มีอะไรจะมาต่อกร สุดท้ายก็พังทลาย บรรดาข้าศึกทั้งหลายซึ่งเคยเรื่องอำนาจมาเป็นเวลานานบนหัวใจเรา พังลงหมดไม่มีอะไรเหลือเลย สิ่งที่เหลือก็มีแต่ความรู้ที่บริสุทธิ์ล้วน ๆ สติปัญญาซึ่งเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ก็ผ่านไปตามหลักธรรมชาติของตน โดยไม่ต้องบังคับบัญชาว่าจะตั้งใจปลดตั้งใจปล่อย ตั้งใจวางเครื่องมืออย่างนี้ไม่มี หากเป็นหลักธรรมชาติพอเหมาะพอดีกับตัวเองทุกอย่าง

นั่นนะคือศาสนาเจริญในหัวใจ ธรรมเจริญเห็นอยู่กับใจของผู้ปฏิบัติ เราจะมองไปที่อื่นไม่เจอ มองไปที่ไหนก็มีแต่ตาเห็นรูปไปนั้นเสีย ฟังที่ไหนก็มีแต่เสียงไม่ใช่ธรรม ธรรมแท้ขึ้นที่ใจ ใจเป็นอายตนะสำคัญสำหรับรับธรรม เชื่อมต่อธรรมทั้งหลายมากน้อย จนกลายเป็นคลังแห่งธรรมขึ้นมาที่ใจ เมื่อถึงขั้นนั้นแล้วหมดปัญหาทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งเคยมีมาในหัวใจมากน้อย ขาดสะบั้นลงไปหมด

แม้แต่สวรรค์ พรหมโลก นิพพาน ก็ไม่คาดไม่ฝัน ไม่คิดไม่หมาย นรกอเวจีที่โหด ตายแล้วจะไปเกิดที่ไหนภพใดชาติใด หมดปัญหาไปโดยประการทั้งปวง เพราะได้ทำลายหมดแล้วขึ้นชื่อว่าปัญหา มีแต่ความจริงล้วน ๆ เต็มหัวใจ พอตัวไม่ยังไม่หย่อน ถ้าจะพูดออกมาเป็นแบบหยาบ ๆ ก็ว่าไม่ยังไม่หย่อน เรียกว่าเป็นมัชฌิมาในหลักธรรมชาติแห่งความบริสุทธิ์นั้น มัชฌิมาปฏิบัติ ทางดำเนินหรือเหตุเครื่องดำเนินนี้เป็นอันหนึ่ง ดำเนินให้ถูกต้องตามที่ท่านสอนไว้นั้นทุกประการ เมื่อถึงขั้นที่บริสุทธิ์เต็มที่แล้ว เป็นมัชฌิมาในหลักธรรมชาติแห่งความบริสุทธิ์ นั้น

ขอทุกท่านได้ตั้งอกตั้งใจ อย่าเหลว ๆ แหละ ๆ ให้เห็น ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติ ปฏิบัติ อย่าสนใจกับผู้อื่นผู้ใดใครผู้อื่นใดก็ตาม ยิ่งกว่าสนใจดวงระจิตของเจ้าของที่มันคิดมันปรุงเรื่องอะไร สัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ มีความรู้สึกขึ้นมาอย่างไร นั่นละกิเลสสร้างตัวเองขึ้นมาสร้างตรงนั้น สติปัญญาที่มีสังหารกิเลสไปในขณะที่สัมผัสสัมพันธ์ ในขณะที่ความคิดปรุงของใจปรากฏขึ้นมา นี้ดูตรงนี้ดูกิเลส ฆ่ากิเลสฆ่าตรงนี้สร้างธรรมสร้างขึ้นตรงนี้ ไม่มีที่อื่นเป็นที่สร้าง ให้เอาจริงเอาจังกับทุกสิ่งทุกอย่าง

และการมาอยู่ด้วยกันจำนวนมากไม่พันความหนักใจ ถึงไม่ได้พูดอะไรก็หนักใจ อยู่เช่นนั้น จึงต้องสร้างตัวเองให้ดี ให้ตัวเองสงบเรียบร้อยภายในตัว ระหว่างแห่งกัน และกันจะสงบเรียบร้อยไปเอง ถ้าสัญญาอารมณ์ภายในใจยังเที่ยวเตะโน้นถีบนี้ยันนั้น ยันนี้อยู่แล้ว มันเป็นความไม่สงบระหว่างกันและกัน ยิ่งได้แสดงออกมาทางกิริยามารยาทด้วยแล้วเร็วที่สุด จึงไม่ควรนำเอามาใช้ในวงปฏิบัติ เพราะนั่นเป็นเรื่องของกิเลส อย่าเอากิเลสมาขาย สถานที่นี้ไม่ใช่ตลาดซื้อขายกิเลส เป็นตลาดแห่งธรรม

ศาสนธรรมคือตลาดแห่งมรรคผลนิพพาน ไม่ใช่ตลาดแห่งกิเลสที่ฐิมานะมาอ้อมมาอวด อันนี้โลกมีเต็มไปแล้วไม่เป็นของวิเศษอะไรเลย จึงไม่ควรนำเข้ามาเกี่ยวข้อง มันปรากฏขึ้นที่ใจนั้นแหละก่อน ให้ดูที่ใจตัวเองก่อนที่จะไปเพ่งโทษเพ่งกรรมผู้หนึ่งผู้ใด ให้เพ่งโทษตัวมันคั่นองภายในจิตใจนี้ แล้วจะได้เห็นจุดของมันที่บกพร่อง ที่แสดงความเป็นฟืนเป็นไฟขึ้นมา แล้วก็ระงับกันลงได้ที่ตรงนั้น ถ้าไม่ดูจุดนี้แล้วจะไม่มีวันสิ้นสุด จะว่าแต่เจ้าของนี้ถูกเรื่อย ๆ ไป คนอื่นไม่มีทางถูก มีแต่เจ้าของถูก เจ้าของสำคัญว่าถูกเท่าไรยิ่งผิดมาก สุดท้ายกระทบกระเทือนไปหมดทั้งวัดทั้งวา ซึ่งไม่ใช่ความมุ่ง

หมายของตัวเองที่ต้องการ และเพื่อนฝูงที่อยู่ร่วมกันนี้เลย จงพากันระมัดระวังให้ดีอย่าให้มี

เราเป็นนักบวชนักชำระกิเลส ไม่กำหนดว่าชาติขึ้นวรรณะใด เราคือคน เราคือพระ โดยหลักธรรมชาติที่ถูกต้องเหมาะสมอยู่แล้ว จะมาจากอุปชฌาย์ใดก็ตาม มาจากบ้านใดเมืองใดก็ตามคือคน เวลาบวชเป็นพระแล้วก็คือพระ ตามกฎเกณฑ์ที่ท่านบัญญัติเอาไว้ เป็นพระโดยสมบูรณ์แล้ว ให้ตั้งหน้าตั้งตาประพฤติปฏิบัติ อย่าได้ตำหนิคนนั้น อย่าได้ตำหนิคนนี้ยิ่งกว่าการตำหนิตัวเอง ในขณะที่อาการไม่ดีของใจปรากฏขึ้นมา

หากมีความผิดพลาดประการใดในระหว่างที่อยู่ด้วยกัน ก็แนะนำสั่งสอนกันด้วยเหตุด้วยผลด้วยอรรถด้วยธรรม อย่างนักิเลสเข้ามาสังหารกัน ผู้ฟังก็จะรับไม่ได้ อย่ายว่าแต่ผู้เทศน์ผู้สอนคนนั้นว่าเป็นความถูกต้องเลย เมื่อมีพิษแผ่ออกมาในกิริยาอาการนั้น ใครก็จะขยะเขยงใครก็ยอมรับกันไม่ได้ ให้เอาเหตุเอาผลเอาอรรถเอาธรรมชี้แจงให้กันทราบ ในความผิดถูกชั่วดีประการต่าง ๆ แล้วผู้มุ่งมาต่ออรรถต่อธรรมด้วยกันย่อมจะยอมรับกัน นี่เป็นหลักใหญ่ในวงคณะที่อยู่ร่วมกันเป็นเช่นนั้น

ให้มีความขยันหมั่นเพียรในข้อวัตรปฏิบัติ อย่าเห็นว่าคนนั้นทำแล้วคนนั้นทำแล้ว ๆ แล้วเรา ๆ ไอ้คนขี้เกียจขี้คร้านนั้นนะมันไม่แล้วแหละ ไอ้ความขี้เกียจมันจะเป็นอยู่อย่างนั้นตลอดไป ใครจะทำอะไร ๆ ก็จะไปแบกแต่ความขี้เกียจขี้คร้านอันเป็นตัวของกิเลสนั้นอยู่บนหัวใจ ให้เหยียบหัวเจ้าของลงไปก็ไม่มีวันอึดพอ อย่าเข้าใจว่าได้เปรียบมันเสียเปรียบไปตลอด ไม่ได้เปรียบอะไร ผู้ที่มีความขยันหมั่นเพียรในหน้าที่การงานที่ชอบในวงของพระ นั้นแลคือผู้ได้เปรียบ ได้เปรียบตัวเอง ได้เปรียบกิเลสที่มีอยู่กับตัวไม่หวังเอาไรด์เอาเปรียบผู้หนึ่งผู้ใด นี่คือการถูกต้อง

และการไปการอยู่ของผมนักก็ไม่แน่นอนระยะนี้ ดังที่ท่านทั้งหลายได้เห็นแล้ว ต้องได้พลัดพรากจากไปโน้นไปนี้ ทั้งที่ห่วงใยหมู่เพื่อน แต่ความจำเป็นก็บังคับอยู่ที่จำต้องทำ ฉะนั้นขอให้ดูตัวเอง ให้เชื่อตัวเองด้วยอรรถด้วยธรรม อย่าเชื่อตัวเองด้วยกิเลส ให้นำอรรถนำธรรมเข้ามาเป็นเครื่องยึดเครื่องเหนี่ยว เป็นสักขีพยาน เชื่อตัวเองลงในจุดนั้น บังคับตัวเองลงในจุดนั้น ครูบาอาจารย์จะไปจะอยู่ไม่เป็นของสำคัญยิ่งกว่าธรรมอยู่กับตัวเอง ความผิดความถูกอยู่กับตัวเอง แก่ที่ตัวเอง นี่เป็นความถูกต้องแม่นยำ

เอาละ การแสดงธรรมก็เห็นว่าสมควร ขอยุติเพียงเท่านี้

พูดท้ายเทศน์

ขันธืใช้ไม่ได้แล้วหรือ ใช้ไม่ได้ก็ทิ้งเลยเราไม่ได้เสียดายมัน เราใช้มันเฉย ๆ นี่พูดตรง ๆ เราใช้แบบไม่เสียดาย เสียดายก็ว่ารับผิดชอบไว้ก็เพื่อประโยชน์เท่านั้นเอง

